

NOVI DVORI, dvorac kraj Zaprešića. Vlasnici dvorca bili su Zrinski, Čikulini, Sermagei, Festetići i grofovi Erdődy, od kojih ga je 1852. kupio ban Josip Jelačić. Već je tada dvorac na pročelju imao skromna obilježja neogotike. Na livadi kraj dvorca Jelačić je podignuo neogotičku kapelu Sv. Josipa (1855). U perivoju je neogotička obiteljska grobnica od bijeloga kamena koju je 1884. po projektu H. Bolléa, izveo kipar I. Franz. U obnovljenu grobnicu su 1992. položeni zemni ostaci bana. Dvorac i imanje vodila je banova nećakinja Anka Jelačić do svoje smrti 1934, kada je izumrla ova grana Jelačića. Od gospodarskih zgrada vrijednost ima okrugla »vršilnica« iz XVIII. st. i trokatna žitnica, preuređena u Galeriju »Skurjeni«.

LIT.: I. Gostil, Jelačićevi Novi Dvori — dobro bana Jelačića nekad i sad, Zagreb 1990. — S. Laljak, Novi Dvori, Zaprešić 1990. — M. Obad Šćitaroci, Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja, Zagreb 1991.

NOVI DVORI, dvorac kraj Klanjca. Hrvatski ban Toma Erdődy, pobjednik nad Turcima u Bitci kod Siska (1593), napustivši obližnji srednjovj. utvrđeni grad Cesargrad, sagradio je 1603. dvorac renesansnoga tipa: tri krila i zid (u koji je u XVIII. st. ugrađena kapela) zatvarali su unutrašnje dvorište. Uglove dvorca ukrašavale su kule kružnoga presjeka, a pročelje velik renesansni portal. U Novim Dvorima umro je 1861. Antun Mihanović, pisac teksta hrv. himne. Dvorac je od poč. XX. st. izložen propadanju, a poslije II. svj. r. napušten i pretvoren u ruševinu.

LIT.: M. Kruhek, Novi Dvori kod Klanjca — stara ruševina, Kaj, 1974, 12. — S. Pintarić, Novi dvori klanječki — renesansno-barokni dvorac ili arheološko nalazište, Vijesti MK, 1988, 1—2. — M. Obad Šćitaroci, Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja, Zagreb 1991. L. D.

NOVI DVORI KRAJ ZAPREŠIĆA, lijevo: kapela Sv. Josipa, desno: dvorac

NOVIGRAD, grad na Z obali Istre. Na širem području grada ubicira se ant. naselje *Emonia* (*Emona*); u VII. se st. spominje kao *Neapolis* (*Civitas nova*). Sjedište biskupije vjerojatno već u kasnoj antici (biskupija je ukinuta 1831); od 1278. pod vlašću Venecije.

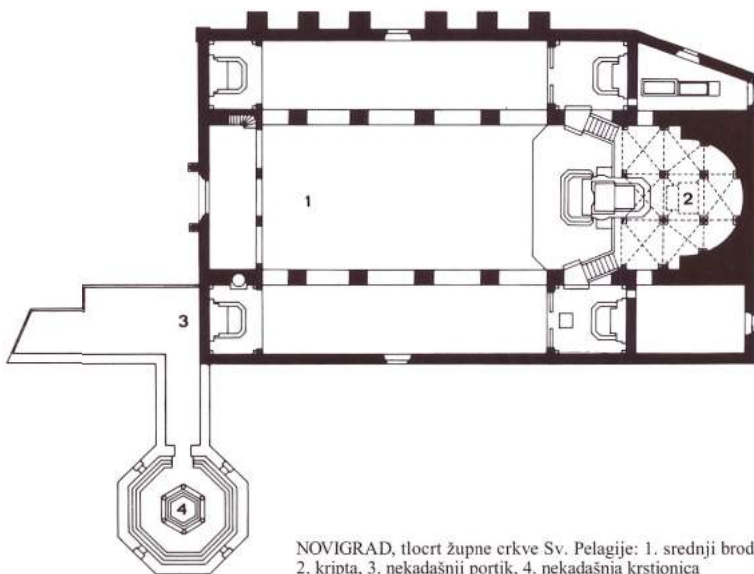
Povijesna jezgra naselja, smještena na malome poluotoku, okružena je djelomično očuvanim srednjovj. zidinama sa zupčastim kruništem i kulama. Unutar gradskoga tkiva nepravilna urbanističkoga rasporeda očuvane su kuće i palače s arhit. detaljima iz razdoblja XV—XVIII st.; vrijedan je spomenik palača Rigo s ukrašenim baroknim portalom i biforom (1760).

Župna, nekada katedralna crkva očuvala je i nakon barokizacije 1746—75. osnovnu strukturu romaničke bazilike sa zidanom arkaturom. Sagrađena je na mjestu ranokršč. i ranosrednjovj. crkve. Posljednji ostaci portika pred crkvom i osmerokutne krstionice J od crkv. pročelja uništeni su pri rekonstrukciji 1876. U lapidariju su očuvani lukovi šesterostrana kamenog ciborija koji se nalazio iznad krsnoga bazena; ukrašeni su ornamentom i simboličnim reljefima, a natpis spominje biskupa Mauricija (oko 776). — Ispod svetišta crkve nalazi se trobrodna romanička kript a s križnim svodovima na stupovima (kapiteli su rekonstruirani 1895). Konfesija u kripti sastavljena je od ploča na kojima je natpis iz 1146. i dijelova nekadašnje romaničko-gotičke propovjedaonice iz katedrale. U kripti se nalaze dvije fragmentarne ant. nadgrobne ploče i dobro ušćuvana mramorna rim. pogrebna žara s natpisom; u podu kripe nađeni su 1895. ukrašeni ranosrednjovj. pluteji (sada u lapidariju). — U crkvi su barokni oltari (glavni s tabernakulom djelo je C. Picca iz Palmanove iz 1749, oltare

Sv. Lucije i Gospe od Ruzarija izradio je G. Albertini iz Pirana); pala Sv. Lucije sa Sv. Karlom Boromejskim i Sv. Antunom rad je A. Fabrisa (Venecija, 1776).

U lapidariju (prizemlje palače Rigo) nalazi se bogata zbirka ant. i srednjovj. spomenika, među kojima se ističu ulomci kamenoga namještaja katedrale. — Na groblju izvan gradskih zidina nalazi se trobrodna crkva Sv. Agate s tri polukružne apside; datira se u X/XI. st.

NOVIGRAD, tlocrt župne crkve Sv. Pelagije: 1. srednji brod, 2. kripa, 3. nekadašnji portik, 4. nekadašnja krstionica

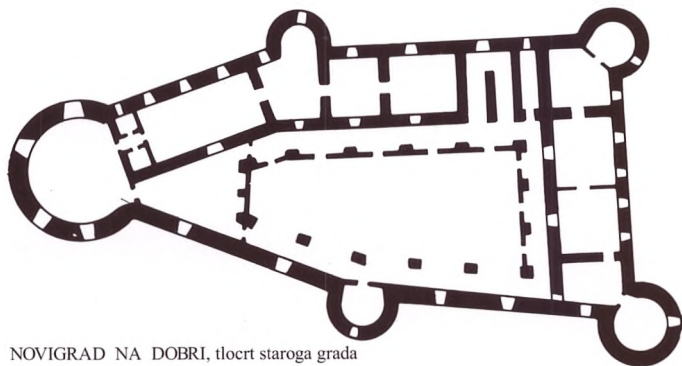
LIT.: G. Caprin, *L'Isola nobilissima*, I, Trieste, 1905, str. 54–60, 140–142. — Š. Mlakar, Novi antički nalazi iz Istre, *Jadranski zbornik*, 1957, 2. — J. Stojić, Kiparska radionica općinske palače u Puli, *Peristil*, 1965–66, 8–9, str. 32–39. — L. Parentin, *Cittanova d'Istria*, Trieste 1974. — A. Šonje, *Crkva Sv. Agate u Novigradu*, *Jadranski zbornik*, 1979–81, 11. — Horvat–Matejčić–Prijatelj, *Barok*, Iv. Mat.

NOVIGRAD, gradić u uvali na J obali Novigradskoga mora. Na brdu iznad naselja su ruševine srednjovj. utvrđenoga grada Gusića-Kurjakovića. Djelomično su očuvane i gradske zidine, koje su se protezale do mora. Gradsku strukturu naselja obilježava gusta mreža uskih uličica i prolaza te nizovi pučkih kamenih kuća. Ranosrednjovj. crkva Sv. Kate s ostacima samostana ima očuvane ulomke pluteja s pleternim ukrasima.

LIT.: J. Colnago, *Sredovječne kule i gradine oko Novigrada i Karina*, SHP, 1928, 2. N. B. B.

NOVIGRAD NA DOBRI, selo Z od Karlovca. Utvrđeni grad, na istaknutom položaju, tlocrtno je zasnovan u obliku nepravilna trokuta, s kulama kružne osnove. Posjedovali su ga Frankopani, Herbersteini, malteški red, Patačići (1746–1809) i dr. Stradao od Turaka 1543. i u II. svj. ratu. — Jednobrajna gotička barokizirana (1781) crkva Sv. Marije ima uz poligonalno svetište sakristiju s oratorijem, a zvonik uz glavno pročelje. U svetištu su rustični figuralni potpornji. Crkva čuva zlatarske predmete — kaleže iz 1539, 1630, 1754.

LIT.: R. Lopašić, *Oko Kupe i Korane*, Zagreb 1895. — G. Szabo, SG. — A. Horvat, *Između gotike i baroka*, Zagreb 1975. A. Ht.

NOVIGRAD NA DOBRI, tlocrt staroga grada

NOVIGRAD NA SAVI, selo nedaleko od Slavonskoga Broda. U blizini sela otkriveno je naselje iz ranoga brončanog doba s litzenskom keramikom i keramikom vršačko-vatinskog tipa, potom nalazi kulture žarnih polja (bikonične zdjele, bodež s trokutastom pločicom, šuplje sjekire, kalupi za

lijevanje, igla). — Srednjovj. utvrda u Novigradu na Savi, nekada u posjedu Berislavića, došla je 1529. u vlast Turaka.

LIT.: J. Brunšmid, *Naselbina bronsanoga doba kod Novoga Grada na Savi*, VJHAD, 1900. — K. Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama sa svojim grupama*, u knjizi: *Praistorija jugoslavenskih zemalja*, IV, Sarajevo 1983. R.

NOVI KVADRAT, grupa crtača stripa, djelovala u Zagrebu 1979. Skupini su pripadali R. Devlić (1950), Ivan Puljak (1953), M. Ilić (1956), I. Kordej (1957), Ninoslav Kunc (1957), J. Marušić (1952), Krešimir Skozret (1951) i K. Zimonić (1956). Neko vrijeme član je bio Nikola Kostandinović (1954) a grupi je bio blizak i Emir Mešić (1958–82). Okupljeni oko omladinskoga i studentskoga tiska »Polet«, »Studentski list«, »Mladost«, »Student«, ti autori uvode u područje stripa niz grafičkih, tematskih i ikonografskih inovacija. Suradivali su u revijama »YU strip« i »Stripoteka«. Retrospektivna izložba »Novi kvadrat — pet godina poslije« održana je u Zagrebu 1984. LIT.: Novi kvadrat, *Pitanja*, 1979, 10. — V. Krulčić, *Hrvatski poslijeratni strip*, Pula 1984. Ž. Kć.

NOVI MAROF, gradić u I dijelu Hrvatskoga zagorja. Jednokatni dvorac s perivojem podignuo je grof Ljudevit Erdődy 1776. Na kasnobaroknom pročelju ističe se klasicistička altana. Dvorac od 1937. služi kao bolnica. U perivoju stoji antički kip Minerve s obližnjega (srušenog) rim. mosta na Bednji.

LIT.: T. Đurić i D. Feletar, *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, Čakovec 1971, str. 151–154. — A. Horvat, *Spomenici novomaroškoga kraja*, Kaj, 1973, 4–5. — Z. Kovač, *Novi Marof i okolica*, ibid. — M. Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskoga zagorja*, Zagreb 1991. A. Ht.

NOVI MIKANOVCI → MIKANOVCI

NOVI VINODOLSKI, gradić na S primorju. Na Velome Ospu prapov. gradina opasana golemim suhozidom (keramika od ← XI. do ← IX. st.). Ostaci rim. naselja nisu utvrđeni, ali su 1894. uz obalu otkriveni rim. grobovi, na otočiću Sv. Martin rim. natpis a u moru amfore iz III. i IV. st. Uz obalu nedaleko od ant. ceste za Senj podignuta je kasnoant. utvrda *Lopar*. — U sr. vijeku nastaje uz ušće Ričine zbijeno naselje akropolskoga tipa opasano zidinama od kojih se još vide ostaci. Frankopanski kaštel, pred kojim je 1288. sastavljen Vinodolski zakonik, djelomično je porušen 1761. i preuređen 1893. Ulazna vrata u grad porušena su 1875. — Na pogodnu položaju iznad litice na malenu trgu nastaje središte sa župnom crkvom Sv. Filipa i Jakova. Svetište crkve prošireno je 1520, a u XVII. st. crkva se barokizira; gl. oltar i štukature na svodu djelo su švicarskih štukatera, braće Clementa i Giacoma Somazzija (1807); crkva dobiva novo pročelje poč. XX. st. kada se na mjestu kapele Sv. Filipa i Jakova podiže zvonik. U svetištu se nalazi renesansna nadgrobna ploča modruškoga biskupa Kristofora iz 1518. Vrijedan su rad rezbarene korske klupe (XVII. st.), oltarna slika Sv. Filipa i Jakova (poč. XVIII. st.) i nadgrobna ploča kanonika Nikole Mrzljaka, djelo riječkoga kipara P. Stefanuttija (1844). U crkv. su riznici dva relikvijara u obliku ženskih glava iz XV. st. — Knez Martin Frankopan podignuo je oko 1460. u luci na Ospu pavlinski samostan s crkvom Bl. Djevice (porušio 1917). Crkva je imala šiljasto-bačvasti svod s pojasnicama nad polustupovima (kapiteli u stilu pučke renesanse očuvani u Narodnome muzeju u Novome). Iz te crkve potječe drvorezbareni reljef Sv. Pavla i Antuna (Hrvatski povijesni muzej) te oltarna slika s glavnoga »zlatnoga oltara« (župna crkva u Novome); nad vratima je bio frankopanski grb, sada uzidan na pročelju kaštela. Iz srušene crkve Sv. Fabijana i Sebastijana (građene u doba kneza Bernardina, 1511) potječu dijelovi drvorezbarena »zlatnoga oltara« iz 1656 (Narodni muzej u Novome) te triptih sjevernotal. škole iz kasnoga XV. st. (Hrvatski povijesni muzej). Gotička crkva Sv. Trojstva ima šiljasto-bačvasti svod; oltar tektonskoga tipa dao je podignuti kanonik Antun Mažuranić u prvoj pol. XVIII. st. — Uz razvitak turizma vezana je gradnja kupališta 1878, hotela »Lišanjski« (neorenesansa, 1892; nova zgrada 1922) te vila, pretežno secesijskoga stila.

LIT.: G. Szabo, SG. — E. Laszowski, *Gorski kotar i Vinodol*, Zagreb 1923. — L. Margetić, *Iz vinodolske prošlosti*, Rijeka—Zagreb 1980. — D. Pavličević, *Novi i okolica na starim kartama*, crtežima i slikama, *Vinodolski zbornik*, II, Crikvenica 1981. — Isti, *Gjuro Szabo o Novom Vinodolskom i okolici*, ibid., III, Crikvenica 1983. — R. Matejčić, *Pregled kulturno-povijesnih spomenika Vinodola*, ibid., II i III, Crikvenica 1981. i 1983. — Ista, *Pavlina na frankopanskom feudu u Hrvatskom primorju*, u katalogu: *Kultura pavlina*, Zagreb 1989. Ra. Mat.

NOVI ZRIN, utvrda koju je 1661. započeo graditi ban Nikola Zrinski na Muri iznad Legrada. Imala je tlocrt razvedena četverokuta s vanjskim obrambenim sustavom i unutrašnjim utvrđenim gradom. Bila je temeljena na hrastovim pilonima; zaštićena jarcima, nasipima i palisadnom